

Т. С. Черкашина,

*канд. екон. наук, доц., доцент кафедри економічної теорії
та економічної політики*

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ У СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ З ТРАНЗИТИВНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Науково доведено та підтверджено практикою, що основними причинами гальмування розвитку суспільства є економічна, політична, соціальна та етнічна нерівність. Так, економічна нерівність призводить до зниження мотивації праці, зростання неформальної зайнятості, розвитку “тіньової” економіки, загострення криміногенної та політичної ситуації в країні. Тому вивчення сутності, закономірностей та критеріїв економічної нерівності в різних типах економічних систем є актуальним науково-практичним завданням.

Основним показником, який характеризує ступінь економічної нерівності в країні, є коефіцієнт Джині. Він показує ступінь нерівномірності розподілу доходів між різними стратифікаційними групами та варіюється у межах від 0 до 1: чим більшим є значення даного коефіцієнта, тим вищою є економічна нерівність в країні і відповідно вищою є концентрація трудових і нетрудових доходів, отриманих за рік, окремими групами населення. Це так званий “коефіцієнт Джині за доходом” (G_I). Втім, важливу роль у забезпеченні економічного добробуту нації відіграє не лише величина поточного доходу у формі заробітної плати, ренти, підприємницького прибутку, нарахованих відсотків, пенсій, стипендій, інших соціальних виплат, а й розмір накопиченого багатства (об’єктів житлової та комерційної нерухомості, рухомого та нерухомого майна, земельних ділянок, фінансових та цифрових активів). Відтак, все більшого значення набуває коефіцієнт Джині за майном (G_P), який показує ступінь нерівномірності розподілу майна між різними групами населення. Відповідно чим більше коефіцієнт Джині за доходом наближується до 1, тим більш нерівномірним є розподіл накопиченого багатства (або власності) всередині суспільства. Особливо актуальним дане питання є для східноєвропейських країн з транзитивною економікою (табл. 1).

**Таблиця 1 – Динаміка коефіцієнта Джині у східноєвропейських країнах
з транзитивною економікою [1]**

Показник	1991 р.	1996 р.	2001 р.	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2018 р.	2020 р.
G_I у Білорусі	0,238	0,282	0,306	0,276	0,286	0,256	0,252	0,253
G_I у Боснії та Герцеговині	0,28	0,34	0,3	0,32	0,33	0,32	0,3	0,33
G_I у Молдові	0,241	0,369	0,422	0,347	0,329	0,332	0,337	0,34
G_I в Україні	0,235	0,287	0,291	0,29	0,248	0,255	0,261	0,281
G_P у Білорусі	0,12	0,39	0,38	0,44	0,367	0,378	0,386	0,4
G_P у Боснії та Герцеговині	0,18	0,45	0,59	0,79	0,75	0,72	0,75	0,74
G_P у Молдові	0,12	0,52	0,64	0,78	0,82	0,76	0,74	0,75
G_P в Україні	0,11	0,5	0,6	0,69	0,66	0,54	0,52	0,55

З табл. 1 видно, що у східноєвропейських країнах з транзитивною

економікою ступінь нерівномірності доходів населення є помірною ($0,2 < G_1 < 0,3$), а в окремі роки навіть низькою ($G_1 < 0,3$). Хоча в середині 1990-х рр. в умовах стагнації та рецесії національного виробництва відбулося й падіння реальних доходів населення, у першу чергу, серед зайнятих у реальному секторі економіки, тому коефіцієнт Джині стрімко зріс в усіх чотирьох країнах (у Білорусі – на 0,044, у Боснії та Герцеговині – на 0,06, у Молдові – на 0,128, в Україні – на 0,052). На початку 2000-х рр. була ліквідована заборгованість із заробітної плати та проведена її індексація, тому коефіцієнт Джині за доходом не перевищував 0,4 (за винятком Молдови). На даний час Білорусь на Україна належать до групи країн з низьким рівнем диференціації доходів (у Білорусі: $G_1 = 0,253$, в Україні: $G_1 = 0,281$), а Боснія та Герцеговина – до групи країн з помірною диференціацією доходів (у Молдові: $G_1 = 0,34$, у Боснії та Герцеговині: $G_1 = 0,33$). Натомість класифікація аналізованих країн за ступенем накопиченого багатства є іншою: спостерігається чітка тенденція до спадковості накопиченого багатства та зосередження фізичного та фінансового капіталу так званими “олігархічними кланами”. Як результат, за період 1991-2020 рр. даний показник збільшився в усіх аналізованих країнах: у Білорусі – на 0,28, у Боснії та Герцеговині – на 0,56, у Молдові – на 0,63, в Україні – на 0,44.

З метою зменшення економічної нерівності у країнах з транзитивною економікою пропонується наступне. По-перше, реформувати репресивні податкові системи шляхом застосування прогресивної шкали оподаткування та введення показника неоподаткованого мінімуму: якщо дохід індивіда не перевищує розміру прожиткового мінімуму, то ставка оподаткування має дорівнювати 0%; якщо розмір доходу не перевищує 10 прожиткових мінімумів, то ставка оподаткування має дорівнювати 12%; якщо розмір доходу знаходиться у межах від 10 до 20 прожиткових мінімумів, то ставка оподаткування має становити 15%; якщо розмір доходу знаходиться у межах від 20 до 30 прожиткових мінімумів, то ставка оподаткування має становити 20%; якщо розмір доходу перевищує 30 прожиткових мінімумів, то ставка оподаткування має становити 25%. По-друге, впровадити трирівневі пенсійні системи: на першому рівні – державна солідарна пенсійна система, яка фінансуватиметься державою шляхом акумуляції та перерозподілу податкових надходжень; на другому рівні – професійні пенсійні системи, які забезпечуватимуться роботодавцями; на третьому рівні – пенсійні заощадження та фінансові активи, які фінансуватимуться самими індивідами. По-третє, підтримувати та розвивати галузі з високою доданою вартістю (фармацевтику, синтетичну біологію, авіаційну промисловість, житлове будівництво, ІТ-сферу, 3D-друк), оскільки саме ці галузі пропонують більш високу оплату праці для своїх працівників й у такий спосіб сприяють збільшенню їх сукупних доходів. Реалізація означених заходів сприятиме підвищенню мотивації праці та зменшенню неформальних доходів громадян і стане важливою складовою національних стратегій щодо наближення до європейських норм та гарантій.

Список літератури

1. Экономические и финансовые данные по странам мира [Электронный ресурс]. URL: <http://www.economicdata.ru/economics.php> (дата звернення: 10.04.2021).